

Πολιτισμός-Σύνορα-Κοινωνικό Φύλο/Μελέτες, Τ. 1, σσ. 1-10
Culture-Borders-Gender/Studies, Vol. 1, pp. 1-10

Ανθρωπολογία και Πολιτισμικές Σπουδές:

Μελέτες περίπτωσης από τα νοτιο-ανατολικά άκρα της Ευρώπης και τη Μεσόγειο

Εισαγωγικό σημείωμα των επιμελητ(ρι)ών:

Φ. Τσιμπιρίδου, Ι. Μάνος, Ε. Σιδέρη, Δ. Καταϊφτσή, Ε. Καπετανάκη

Εθνογραφία και παγκοσμιοποιητικές ηγεμονίες, πολιτισμική και μεταποικιακή κριτική: Προς μια κριτική αναθεώρηση των Σπουδών Περιοχής

Ο πρώτος τόμος της νέας περιοδικής ηλεκτρονική έκδοσης του [Εργαστηρίου Μελέτης του Πολιτισμού, των Συνόρων και του Κοινωνικού Φύλου, Culture-Borders-Gender/Studies](#), συγκεντρώνει μελέτες νέων ερευνητών και ερευνητριών από το χώρο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και των Πολιτισμικών Σπουδών, κύρια πεδία επιστημονικού ενδιαφέροντος των μελών του Εργαστηρίου και των ευρύτερων συνεργασιών του. Πρόκειται για έρευνες που χρησιμοποιούν ποιοτικές μεθοδολογίες, όπως η εθνογραφική έρευνα πεδίου, αλλά και η κριτική ανάλυση αρχαιικού λόγου και λογοτεχνικών κειμένων. Αφορά μελέτες περίπτωσης που εντοπίζονται στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου. Η επιλογή προς έκδοση των μελετών μετά από κρίση, προσδιορίζει, παράλληλα, γεωγραφικά, και εν τέλει πολιτικά, τις προτεραιότητες και τη σημασία των διεπιστημονικών συναντήσεων σε συγκεκριμένα γεωγραφικά, ιστορικά και κοινωνικά συγκείμενα. Ο παρών τόμος θεωρούμε ότι συμβάλλει στην κριτική αναθεώρηση των Σπουδών Περιοχής, γεγονός που συνιστά βασική προτεραιότητα των σκοπών, των ερευνητικών και εκπαιδευτικών δράσεων του εν λόγω Εργαστηρίου. Στην ίδια γραμμή συνέπειας και συνέχειας μεταξύ παλαιών και νέων ερευνών για μια κριτική αναθεώρηση των Σπουδών Περιοχής, έχουν προηγηθεί εκδοτικά εγχειρήματα από τα βασικά μέλη του Εργαστηρίου, όπως (Μάνος κ.ά 2018, Τσιμπιρίδου 2020, Sideri 2021). Η νέα περιοδική έκδοση του Εργαστηρίου θέλει να δώσει βήμα σε τρέχοντα ερευνητικά εγχειρήματα βασικής έρευνας, σε επιστημονικά έργα από τη σιοπιιά της κοινωνικής ανθρωπολογίας, της μελέτης των συνόρων, των σπουδών φύλου, των προσφυγιών και μειονοτικών σπουδών, της φεμινιστικής, της λογοτεχνικής και της πολιτισμικής κριτικής, αλλά και στη συνάντηση όλων των παραπάνω με την καθημερινή ζωή και τη διαμεσολάβηση της τέχνης.

Στον παρόντα πρώτο τόμο αναδεικνύεται η σημασία της εθνογραφικής έρευνας στην κατανόηση της πρόσληψης και της διαχείρισης των παγκόσμιων και τοπικών ηγεμονιών. Οι τελευταίες, όπως θα γίνει αντιληπτό στα κείμενα που ακολουθούν βασίζονται σε πολιτικές της θρησκείας και του έθνους, σε

γροφειοκρατικές πρακτικές και πολιτισμικές αναπαράστασεις μεταξύ Δύσης και Ανατολής, αλλά και σε διακρίσεις μεταξύ κυρίαρχων και υπεξούσιων/υποτελών σωμάτων (Sprinak 2018), και φέρονται να τροφοδοτούν ιεραρχίες ταξικές, πολιτισμικές και έμφυλες. Παράλληλα, εντός του παρόντος τόμου η κριτική ανάλυση λόγου σχετική με αρχαιικά και λογοτεχνικά κείμενα υπονοεί, χωρίς να αναφέρεται, όμως, άμεσα, τη σημασία της πολιτισμικής κριτικής και τη συνάντηση αυτής τόσο με την εθνογραφία, όσο και με τους στόχους και τα εργαλεία μιας ευρύτερης μεταποικιακής επιστημολογικής παράδοσης στο χώρο των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών (Young 2007).

Πιο συγκεκριμένα, τα κείμενα του τόμου θεωρούμε ότι συμβάλλουν, θεματολογικά και κριτικά, στη συζήτηση που έχει ανοίξει σε διεθνές επίπεδο μεταξύ ανθρωπολογίας, πολιτισμικής και μεταποικιακής κριτικής από την περίοδο της κρίσης της αναπαράστασης στα μέσα του 1980 έως και σήμερα (Μαδιανού [1998] 2011: 365-435, [1999] 2011) –εν προκειμένω, λόγω της έκδοσης του παρόντα τόμου στην ελληνική γλώσσα, θα περιοριστούμε σε ενδεικτικές αναφορές μελετών στα ελληνικά. Έκτοτε η πρώτη έθεσε κεντρικά προς συζήτηση επιστημολογικά ζητήματα ουσιοκρατίας και εξουσίας, στο πλαίσιο της αποικιακής ηγεμονικής συνάντησης μεταξύ της Ευρώπης/Δύσης και των Λοιπών (Said 1996, Abu-Lughod 2002, Τσιμπιρίδου 2006, Παπαηλία 2016). Παρόλο που η συζήτηση αυτή καθιστά εντέλει δημοφιλή την ανθρωπολογία στους κόλπους της κοινωνικής θεωρίας, όπως συνέβη με το παράδειγμα της Ελλάδας στις Ευρώπης τα άκρα (Herzfeld 1998), και ενώ η ποιοτική έρευνα καταφεύγει όλο και περισσότερο στην εθνογραφική πρακτική μεταξύ των συγγενών επιστημονικών κλάδων (όπως σε ό,τι αφορά τους κλάδους των διεθνών σχέσεων, της κοινωνιολογίας ή της πολιτικής επιστήμης, κ.ά), δεν παρατηρείται ωστόσο συστηματικός διάλογος για πιο κριτικές σπουδές περιοχής, ο οποίος να αξιοποιεί και να μετασχηματίζει παραγωγικά την αποικιακή συνάντηση, εκτός λίγων εξαιρέσεων (Bjelić & Savić 2002, Bjelić 2017, Τσιμπιρίδου 2022, Λαμπρόπουλος 2022, Bjelić 2022). Η καθημερινότητα, ωστόσο, των ανθρώπων σε διάφορες περιοχές του κόσμου όχι μόνο εξακολουθεί να διέπεται από ηγεμονίες και διαχωριστικές γραμμές μεταξύ κυρίαρχων και υπεξούσιων σωμάτων, αλλά και να βιώνεται μέσα από γεωγραφικούς προσδιορισμούς που παράγουν ουσιοκρατίες, οριενταλιστικά στερεότυπα και αναπαράστασεις ετερότητας, απαξίωσης και δεύτερης κλάσης θέσεων, όπως συχνά, μέσω στερεοτυπικών αναπαράστασεων παράγονται όψεις των Βαλκανίων, της Ανατολής, του Ισλάμ, των Σλάβων, των Εβραίων κλπ. (Τσιμπιρίδου 2008, 2017, Grigorakis & Kataiftsis 2022, Sideri 2012, αλλά και εδώ Γιουσέφ, Ματθαίου, Καρολίνη). Πολλάκις, οι εν λόγω αναπαράστασεις σχετίζονται με έμφυλα στερεότυπα που παράγουν σεξισμό και που δεν αφορούν μόνο τοπικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις, αλλά και ετεροπροσδιοριστικές αντιλήψεις και πολιτικές συμμόρφωσης σε ευρωκεντρικά και δυτικά μοντέλα διακυβέρνησης του έθνους, του κράτους και των επιχειρήσεων για θηλυκότητες, μειονότητες, μετανάστες και πρόσφυγες ως πολιτικών υποκειμένων δεύτερης κατηγορίας. Πρόκειται για σώματα που κάποτε γίνονται αντιληπτά συμπληρωματικά ως προς τον άντρα, εν δυνάμει λευκό και δυναμικό αρχηγό οικογένειας, εκπρόσωπο αυτής στη δημόσια σφαίρα του κράτους, επικεφαλής της επιχείρησης, ή ακόμη και της αθλητικής ευρωστίας του έθνους (σχετικά

παραδείγματα εντοπίζονται σε όλα τα κείμενα του τόμου, Βλ. Ρήνα και Σαϊλάκης). Τα γυναικεία, ως έμφυλα, υπεξούσια σώματα από κοινού με άλλες θηλυκότητες με πολλαπλές υποδιαιρέσεις λόγω φυλής, έθνους, τάξης, χώρας προέλευσης, σεξουαλικότητας, συνομιλούν με τον τρόπο αυτό διαθεματικά με άλλες κατηγορίες μειονεξίας, όπως οι μειονότητες, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι φτωχοί και οι αποκλεισμένοι. Έτσι, το γεωγραφικό και πολιτικό συγκείμενο στα άκρα της Ευρώπης και πέρα από αυτήν, όπως είναι τα Βαλκάνια και η Ανατολή, μαζί με την Ελλάδα, μοιάζει να αποκτά ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την αναπαραγωγή μιας δευτεροκλασάτης θέσης των κατοίκων της περιοχής, αλλά και για τις ρευστές και αδύναμες πολιτικές χειραφέτησης υπεξούσιων σωμάτων εντός περιοχής, όπως οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι κάτοικοι της Ανατολικής Ευρώπης και των Δυτικών Βαλκανίων κ.ά (βλ. Αβραμοπούλου 2020, Καπετανάκη 2020, Τσιμπιρίδου 2020, Σιδέρη 2021 και εδώ Γρηγοριάδου, Κεραμιτσή, Ματθαίου), αλλά και οι γυναίκες και οι άλλες θηλυκότητες με τις εσωτερικές τους υποδιαιρέσεις (Hammonds 2006 και εδώ Ρήνα και Σαϊλάκης). Σε αυτό το πλαίσιο μάλλον δεν αρκεί να σταθεί κανείς μόνο στην περιγραφή του φαινομένου των βαλκανισμών λόγω βαλκανιοποίησης και των οριενταλισμών λόγω του Ισλάμ (Τσιμπιρίδου 2017), ενώ συνεχίζει να προσδένεται επιστημολογικά και πολιτικά μόνο στο όραμα ενός προγράμματος ευρωπαϊκού κοσμοπολιτισμού (Bakić-Hayden και Hayden 1992, Bakić-Hayden 1995, Todorova 2005, Bjelić & Savić 2002, Bjelić 2022).

Η αποικιακή συνάντηση αποκτά με τον τρόπο αυτό πολλές αποχρώσεις αποικιοποίησης (Calotychos 2003) και αποικιακότητας (Mignolo 2000, Bjelić 2022, Tsibiridou 2022), πολύ περισσότερες από όσες αναφέρονται και αφορούν την κυριολεκτική εφαρμογή της αποικιακής διακυβέρνησης σε κάποιες από τις περιοχές της λεκάνης της Μεσογείου. Η δημιουργία πολλαπλών συνόρων και ορίων εντός των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής (Green 2010, 2014, Manos 2003, 2010, 2016, Μάνος 2014 και Γρηγοριάδου εδώ), αλλά και η διευρυμένη χρήση αποικιακών τεχνολογιών στη διαχείριση, ως προσφυγοποίηση, των πληθυσμών με αναγκαστικές απαλλοτριώσεις, μετακινήσεις, περιφράξεις και αποκλεισμούς στο είδος της φυλετικής τροπικότητας, λόγω θρησκείας, γλώσσας και χώρας προέλευσης (İğsiz 2018, Stroebe & Gedgaudaitė 2022) επισπεύδει την ανάγκη αναθεώρησης του παραδείγματος κριτικών σπουδών περιοχής από τη σκοπιά ενός μετα-βαλκανιστικού ή μετα-Οθωμανικού κόσμου (Mishkova 2018, Argenti 2019, Τσιμπιρίδου 2008, 2021, Bjelić 2022), αλλά και ενός ευρύτερα Παγκόσμιου Νότου (Kusic, Manolova & Lottholz 2019, Λαμπρόπουλος 2022, Boletsi & Papanikolaou 2022). Όπως δείχνουν οι μελέτες περίπτωσης στον παρόντα τόμο, οι εσωτερικές προσλήψεις και η διάρθρωση των σχέσεων εξουσίας ξεπερνά τις δυτικοκεντρικές διακρίσεις δημόσιου/ιδιωτικού, παγκόσμιου/τοπικού, θρησκευτικού/πολιτικού και άλλων ουσιοκρατικών επιστημονικών και πολιτικών δυαδισμού του δυτικού διαφωτισμού, όπως το περίφημο δίπολο της τιμής/ντροπής σε ό,τι αφορά τις έμφυλες προσλήψεις (ενδεικτικά, αναφέρουμε την κριτική που έχει ασκηθεί από την Tsibiridou, 2022, αλλά και στον παρόντα τόμο από την Γιουσέφ). Στις αναλύσεις που ακολουθούν διακρίνουμε την επείγουσα ανάγκη όχι απλά να καταστήσουμε έκκεντρη τη δυτική επιστημολογία αλλά και να διερευνήσουμε

περαιτέρω τις δυνατότητες και τις πολλαπλές αποχρώσεις των παγκοσμιοποιητικών ηγεμονιών. Αυτές που εν είδει παλίμψηστου παρήγαγαν διαφορετικά βιώματα και διαδικασίες υποκειμενοποίησης για τέτοια μεταποικιακά, αποικιοποιημένα και εν τέλει υπεξούσια σώματα, τα οποία καλούνται να διαπραγματευτούν τόσο τα συμπλέγματα μιας οικογενειακής, θρησκευτικής και κρατικής πατριαρχίας (Tsibiridou 2022), όσο και τις ταξινές, έμφυλες και περιφερειακές διακρίσεις στους χώρους της εργασίας και της γραφειοκρατίας και της πολιτειότητας (σχετικές αναφορές εντοπίζονται σε όλα τα κείμενα αυτού του τόμου).

Τόσο η αποικιακή συνάντηση, στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου φυλετικού καπιταλισμού, όσο και οι δυναμικές περιφερειακές -ευρύτερες του εθνικού- παραδόσεις και τροπικότητες μακράς διάρκειας στην περιοχή των Βαλκανίων, της Ανατολικής Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής, μας προτρέπουν στη διερεύνηση νέων γεωγραφιών και τοπολογιών, όπως αυτές στο πλαίσιο ενός Μετα-Οθωμανικού κόσμου (Argenti 2019, Madianou 2019, Stewart 2019). Σε αυτό το πλαίσιο η απο-αποικιοποίηση τόσο επιστημολογικά όσο και πολιτικά και γεωγραφικά συνιστά μια νέα πρόκληση για την επανασυγκρότηση επιστημονικών πεδίων και κριτικών σπουδών περιοχής, πριν και μετά τις απαρχές του καπιταλισμού και της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (σχετικά βλ. τη συνδιοργάνωση του διαδικτυακού σεμιναρίου από το Εργαστήριο με την κολλεκτίβα Decolonize Hellas στο <https://decolonizehellas.org/en/decolonize-hellas-decolonize-the-balkans-and-eastern-europe/>, Bjelic 2022, Santos 2022).

Οι μελέτες αυτού του πρώτου τόμου που ευνοούν τέτοιες διεπιστημονικές συναντήσεις από τη σκοπιά της ανθρωπολογίας και των πολιτισμικών σπουδών, αναδεικνύουν και τη σημασία της αναταραχής που δημιουργεί η διαμεσολάβηση της τέχνης (Papanikolaou 2011, βλ. εδώ Γρηγοριάδου). Στο σύνολό τους συμβάλλουν παραγωγικά στη δημιουργία ενός πεδίου κριτικής αναθεώρησης των αντιλήψεων και των αναπαραστάσεων για περιοχές και ανθρώπους που υφίστανται εν είδη παλίμψηστου σε πολλαπλές παγκοσμιοποιητικές, ευρωκεντρικές ηγεμονίες διακυβέρνησης, αυτές που αντλούν από την αποικιοκρατική παράδοση μιας αβυσσαλέας γραμμής διάκρισης μεταξύ ανθρωπινότητας και μη (Santos 2022), όσο και από τη λογική των αποικιακών τεχνολογιών διαχωρισμού και απόμειξης μέσω μιας γραμματικής των μειονοτήτων (Mamdani 2020). Στερεότυπα, αναπαραστάσεις και φήμες, μαζί με οικονομικούς αποκλεισμούς και πολιτικές εξαιρέσεων φτωχών και ξένων, κυριολεκτικά, συμβολικά και μεταφορικά, παράγουν πολλαπλές αποχρώσεις και εμπειρίες υπεξούσιων/υποτελών, πρώην και εν δυνάμει νυν, αποικιοποιημένων σωμάτων (Φανόν 1982, Spivak 2018).

Οι μελέτες περίπτωσης του τόμου πραγματεύονται χωρίς να εστιάζουν στη σημασία της τη θεωρητικοποίηση των παραπάνω επιστημολογικών και πολιτικών ζητημάτων. Στην προσπάθειά τους να εγγραφούν στις σχετικές παγκόσμιες συζητήσεις, η συμβολή τους εντοπίζεται, καταρχήν, στον πρωτογενή και πολυσχιδή χαρακτήρα μιας πολυτοπικής και πολυτροπικής εθνογραφικής έρευνας με αυτοαναφορικότητα και επεξεργασία πλουραλιστικών δεδομένων, αλλά και στην ανάλυση πρωτότυπου αρχειακού, λογοτεχνικού και άλλων πηγών υλικού. Να σημειωθεί ότι ο παρών πρώτος τόμος προέκυψε από επιλογή κειμένων, μετά από ανοιχτή πρόσκληση. Αφορούσε στη συγγραφή μελετών που παρουσιάστηκαν

πρωτίστως στα σεμινάρια για υποψήφιους/ες διδάκτορες και διδακτόρισες, του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, κατά τους πρώτους δύο καθιερωμένους κύκλους (2020/21 και 2021/22). Όμως, αυτές οι μελέτες νέων ερευνητών και ερευνητριών, οι οποίες πέρασαν από διαδικασία με κριτές και επιδέχονται περαιτέρω θεωρητικής προβληματοποίησης, ακριβώς επειδή δεν συνιστούν κλειστά κεφάλαια, αλλά τμήματα ευρύτερων διδακτορικών πονημάτων, διατηρούν ανοιχτά τα θέματα προς συζήτηση, ανατροφοδότηση και αναστοχασμό, όχι μόνο για τους/τις αναγνώστες/τριες, αλλά και για τους/τις ίδιους/ες τους/τις συντάκτες/τριές τους.

Οι μελέτες του τόμου

Η Κλεοπάτριά Γιούσεφ, στο άρθρο της «Ακτιβίστριες και δημιουργικές γυναικείες φωνές μετά το κίνημα της πλατείας Ταχρίρ στην Αίγυπτο», ακολουθεί τις διαδρομές, τις αντιστάσεις και τις «εμπρόθετες δράσεις» των γυναικών, με το πέρας του μεγαλύτερου πολιτικού γεγονότος στον αιγυπτιακό 21^ο αιώνα, την επανάσταση με κέντρο αναφοράς την πλατεία Ταχρίρ του Καΐρου (2011). Αποτέλεσμα μιας εθνογραφικής έρευνας που εστιάζει στις γυναίκες που βίωσαν τα γεγονότα της πλατείας, η Γιούσεφ στρέφει την προσοχή της στις γυναίκες ως πολιτικά υποκείμενα. Προσπαθώντας να αναδείξει τη γυναικεία ματιά πάνω στην ιστορικότητα των γεγονότων και της κοινωνικο-πολιτικής παρακαταθήκης του στη σημερινή Αίγυπτο. Ταυτόχρονα σχολιάζει την παρουσία φεμινιστικής κριτικής στην επανάσταση και, εκχωρώντας χώρο και λόγο στις πληροφορητριές της, χτίζει μια αφήγηση ανθρωποκεντρική, προσαρμοσμένη στην πολιτισμική ιδιαιτερότητα του πεδίου της, τηρώντας αποστάσεις από ακαδημαϊκούς ηγεμονισμούς και δυτικοκεντρικές προκαταλήψεις.

Στο άρθρο της «Φύλο και επιχείρηση: προσεγγίζοντας ανθρωπολογικά τις γυναίκες επιχειρηματίες σε μια εταιρεία άμεσων πωλήσεων», η Γεωργία Ρήνα, μέσω εκτεταμένης συμμετοχικής παρατήρησης και επιτόπιας έρευνας σε μια εταιρεία άμεσων πωλήσεων, πραγματοποιεί μια μελέτη πάνω στη γυναικεία υποκειμενικότητα στους χώρους εργασίας και τις τροπικότητες ανθρωπολογικής καταγραφής στον κόσμο των επιχειρήσεων. Η Ρήνα καταγράφει τις αντιφάσεις και τα παράδοξα των γυναικείων αντιλήψεων για την εργασία, την ιεραρχία και τη «γυναικεία φύση», όπως αυτή αποτυπώνεται στους λόγους και τις πρακτικές των πληροφορητριών της, καθώς και στη «γυάλινη οροφή» που χωρίζει την «γυναικεία εργασία» από τη «διοίκηση». Στο άρθρο της, «Μπεςαμέλ: Μεταξύ τέχνης και ανθρωπολογίας στην Αθήνα και τα Σκόπια», η Σοφία Γρηγοριάδου προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ τέχνης-επιτελεστικότητας-ανθρωπολογίας. Μέσα από την προσωπική της performance «Μπεςαμέλ» σε Αθήνα και Σκόπια, και τις παρουσιάσεις της, η Γρηγοριάδου συζητάει τις αντιδράσεις ενός κοινού μνημένου στην σύγχρονη τέχνη στις δύο χώρες, το οποίο συνδιαλέγεται με τις επιμέρους μαγειρικές κουλτούρες. Οι πολυαισθητηριακές performances της Γρηγοριάδου την οδηγούν σε έναν αναστοχασμό πάνω στις έννοιες του έθνους και του φύλου. Καθώς αυτές εντυπώνονται διασυνοριακά, μέσα από γαστρονομίες που αμφισβητούν συνοριακές

γραμμές και τείχη στερεοτύπων, αναδεικνύονται οι ζεύξεις ανατολής-δύσης ως διακριτών(;) πολιτισμικών περιοχών.

Η Όλγα Ματθαίου, στο άρθρο της «Η συμβολή του διαδικτύου στην ανάδυση της μνήμης της εβραϊκής κοινότητας Ηρακλείου στην ελληνική δημόσια ζωή», στρέφει το ενδιαφέρον της στην μνημονική κατασκευή της εβραϊκής κοινότητας του Ηρακλείου, ανασκαλεύοντας «αυτό που ήταν κάποτε» στην πόλη. Μέσα από μια netnography τοποθετεί τη χαμένη εβραϊκότητα στη σφαίρα του δημόσιου λόγου. Σε μια προσπάθεια ένταξης της εβραϊκής μνήμης στους πολιτισμούς της μνήμης του Ηρακλείου και δίνοντας σημασία στην τοπική ιστορία, σκιαγραφούνται ταυτόχρονα οι πολιτικές της μνήμης, σε θεωρητικό επίπεδο. Με τον τρόπο αυτό το εβραϊκό στοιχείο του Ηρακλείου επανατοποθετείται στο ευρύτερο πλαίσιο καταγραφής της εβραϊκής παρουσίας στον ευρωπαϊκό χώρο πριν και μετά το Ολοκαύτωμα.

Ο Ηλίας Σαϊλάκης, στο άρθρο του «Ρητορική μίσους απέναντι στις Ελληνίδες αθλήτριες κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: Ανασκόπηση και κριτική - θεματική ανάλυση στον πολιτικό και αθλητικό τύπο (1923 – 1940)», επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην έννοια της «ρητορικής του μίσους» και τους τρόπους με τους οποίους αυτή αποτυπώνεται στο πλαίσιο διακρίσεων απέναντι στις γυναίκες αθλήτριες στην Ελλάδα, κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Ο συγγραφέας αναφέρεται στις ιδεοληψίες και τα ταμπού που επικρατούν σε έναν κατά κανόνα ανδροκρατούμενο χώρο στην μεσοπολεμική συνθήκη. Ρίχνοντας το βάρος στην αρχαική έρευνα και πιο συγκεκριμένα στον Τύπο που σχετίζεται με τα αθλητικά γεγονότα της εποχής, αλλά και στις φωνές που επικροτούν και στηρίζουν τις γυναικείες υποκειμενικότητες, γίνεται ορατή η μεταφορά ρητορικών και σεξιστικών λόγων από το πεδίο του πολιτικού στο πεδίο του αθλητικού-κοινωνικού.

Στο άρθρο της, «Γλώσσα και πολιτισμός μέσα από μια γλωσσο-ποιητική των αντιθέσεων : το παράδειγμα των «Φτωχών» του Φ. Ντοστογιέφσκι», η Αλεξάνδρα Καρολίνη προσπαθεί να τοποθετήσει την λογοτεχνική κριτική στα διαφορετικά συγκείμενα της μελέτης του πολιτισμού και της γλώσσας. Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την πρώτη συγγραφική απόπειρα του μεγαλύτερου, ίσως, Ρώσου λογοτέχνη του 19^{ου} αιώνα, συζητάει, μέσα από τις πολυτροπικές γλώσσες γραφής του συγγραφέα, όχι μονάχα την αυθεντικότητα των χαρακτήρων και των γλωσσών τους, αλλά τους τρόπους με τους οποίους αυτές συνδιαλέγονται με τις σημειολογίες του ρωσικού πολιτισμού και τους κοινωνικο-πολιτικούς μετασχηματισμούς που συνταράσσουν την Ρωσία του 19^{ου} αιώνα.

Μέσα από ένα νομικο-ιστορικό βλέμμα, η Κωνσταντίνα Κεραμιτσή τοποθετείται πάνω στη ζήτηση της ανιθαγένειας, στο κείμενό της «Η ανιθαγένεια στην Ελλάδα: Υπάρχει λύση;». Το άρθρο συνδέει το φαινόμενο της ανιθαγένειας με τις περιχαράκώσεις και τους αποκλεισμούς ενός ελληνικού jussanguini μέσα από τις νομολογίες και τις πολιτικές κατασκευής της «ελληνικότητας». Η Κεραμιτσή, συζητάει τις οντολογίες της ανιθαγένειας στο ελληνικό συγκείμενο μέσω της χρήσης παραδειγμάτων μειονοτικών ομάδων που συνυπάρχουν στον ελλαδικό χώρο και αναζητά τις διεξόδους που προσφέρει το διεθνές δίκαιο στην επίλυση του ζητήματος.

Βιβλιογραφία

- Αβραμοπούλου, Ε. (2020) “Αναζητώντας το δικαίωμα στη φωνή: Υποκειμενοποίηση, ιδεολογική έγκληση και η συν-αισθηματική γραμματική της ετερότητας μέσα από την αντιπαράθεση για τη μουσουλμανική μαντίλα στην Τουρκία” στο Τσιμπιρίδου, Φ. (επιμ.), *Εθνογραφία και καθημερινότητα στην «καθ’ ημάς» Ανατολή*, Αθήνα: Κριτική, σσ. 361-398.
- Abu-Lughod, L. (2002) “Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others”, *American Anthropologist*, 104 (3), σσ. 783-790.
- Argenti, N. (2019) “Introduction: The Presence of the Past in the Era of the Nation-State” στο Argenti, N. (επιμ.), *Post-Ottoman Topologies: The Presence of the Past in the Era of the Nation-State* (1η έκδοση *Social Analysis*, Vol. 8, σσ. 1-27), Νέα Υόρκη: Berghahn Books.
- Bakić-Hayden, M. (1995) ““Nesting Orientalism”: The Case of Former Yugoslavia”, *Slavic Review*, 54 (4), σσ. 917–931.
- Bakić-Hayden, M., Hayden, B. (1992) “Orientalist Variations on the Theme ‘Balkans’: Symbolic Geography in Recent Yugoslav Cultural Politics.”, *Slavic Review*, 51:1, σσ. 1-15.
- Bjelić, D. I. (2011) *Normalizing the Balkans: Geopolitics of Psychoanalysis and Psychiatry*. Φάραμα: Ashgate [επανέκδοση Milton: Routledge, 2016].
- Bjelić, D. I. (2017) Bulgaria's Zionism, The Colonization of Palestine and The Question of Balkan Postcoloniality, *International Journal of Postcolonial Studies*, 19 (2), σσ. 218-237.
- Bjelić, D. I. (2022) “Μαύρος μαρξισμός, φυλετικός καπιταλισμός και το σύμπλεγμα Βαλκανίων – Ανατολικής Μεσογείου. Για την κατάργηση της φυλετικής υπεροχής της Ευρώπης”, Ομιλία στο πλαίσιο του Υβριδικού-Νομαδικού Συμποσίου: *Για την Απο-αποικιοποίηση της Hellas*, Αθήνα & Διαδικτυακά: Κολεκτίβα Decolonize Hellas, Rosa Luxemburg Foundation (υπό έκδοση).
- Bjelić, D. Savić, O. (eds) (2002) *Balkan As Metaphor: Between Globalization and Fragmentation*. Κέιμπριτζ, Μασαχουσέτη, Λονδίνο, Αγγλία: The MIT Press.
- Boletsi, M. Papanikolaou, D. (2022) “Greece and the Global South: Gestures of spatial disobedience” στο Boletsi, M. και Papanikolaou, D. (eds) *Journal of Greek Media & Culture*, Vol. 8, ειδικό τεύχος *Greece and the South: Grammars of Comparison, Protest, and Futurity*, σσ. 129-141.
- Calotychos, V. (2003) *Modern Greece: A Cultural Poetics*. Οξφόρδη, Νέα Υόρκη: Berg.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. ([1998] 2011) “Αναστοχασμός, ετερότητα και ανθρωπολογία οίκοι: Διλήμματα και αντιπαράθεσεις” στο Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (επιμ.), *Ανθρωπολογική Θεωρία και Εθνογραφία, Σύγχρονες Τάσεις*, Αθήνα: Πατάκης, σσ. 365-435.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. ([1999] 2011) *Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική*, Αθήνα: Πατάκης.

- Gefou-Madianou, D. (2019) “Eyes Shut, Muted Voices”: Narrating and Temporalizing the Post-Civil War Era through a Monument στο Argenti, N. (επιμ.), *Post-Ottoman Topologies: The Presence of the Past in the Era of the Nation-State* (1η έκδοση *Social Analysis*, Vol. 8, σσ. 117–130). Νέα Υόρκη: Berghahn Books.
- Green, S. (2010) “Performing Border in the Aegean: On Relocating Political, Economic and Social Relations”, *Journal of Cultural Economy*, 3 (2), σσ. 261-278.
- Green, S. “Σε χρόνο μέλλοντα. Καθημερινές αφηγήσεις για τα ελληνοαλβανικά και τα ελληνοτουρκικά σύνορα” στο Παπαταξιάρχης, Ε. (επιμ.), *Πολιτικές της καθημερινότητας. Σύνορο, σώμα και ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2014.
- Grigorakis, A. Kataiftsis, D. (2022) “Diasporic Homecoming and Transnational Flows in Times of Crisis: Economic Strategies and Mobilities of Greeks from the Former Soviet Union in Thessaloniki” στο Anastasakis, O. Pratsinakis, M. Kalantzi, F. Kamaras, A. (επιμ.), *Diaspora Engagement in Times of Severe Economic Crisis Greece and Beyond*, Ελβετία: Palgrave Macmillan Cham, σσ. 267-290.
- Hammonds, E. “Προς μια γενεαλογία της σεξουαλικότητας των μαύρων γυναικών. Η προβληματική της σιωπής”, στο Αθανασίου, Α. (επιμ.), *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σσ. 167-188.
- Herzfeld, M. (1998) *Η Ανθρωπολογία Μέσα Από Τον Καθρέφτη. Κριτική εθνογραφία της Ελλάδας και της Ευρώπης*, μτφρ.: Ρ. Αστρινάκη, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Iğsiz, Asli. (2018) *Humanism in Ruins. Entangled legacies of the Greek-Turkish Populations Exchange*. Στάνφορντ: Stanford University Press.
- Kapetanaki, E. (2020) “On gender, nation and mobility through the gaze of two co-production films concerning Albania and/or Albanian cinema” in Sideri, E. (επιμ.) *Cultural Neighbourhoods and Co-productions in Southeast Europe and Beyond, 4th Conference on Contemporary Greek Film Cultures*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, σσ. 105-120.
- King, T. L. (2019) *The Black Shoals: Offshore Formations of Black and Native Studies*, Ντάραμ: Duke University Press.
- Kusic, K., Manolova, P. & Lottholz, P. (eds.) (2019) *Decolonial theory and practice in Southeast Europe*. dVersia [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο: https://pure.aber.ac.uk/portal/files/31002999/special_issue.pdf (Ανακτήθηκε, 27/11/2022).
- Λαμπρόπουλος, Β. (2022) “Η ελληνική ποίηση του 21ου αιώνα στο χάρτη του Παγκόσμιου Νότου”, *Χάρτης* (Δοκίμιο-κείμενα) 45 [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο: https://www.hartismag.gr/hartis-45/dokimio/i-elliniki-poiisi-toi-21oi-aiwna-sto-kharti-toi-paghkosmioi-notoi?fbclid=IwAR2Z7yUTRwo6_aB40cw8HfNNaLvMILDEFTIBsUSi7k8vViIr1ic-tpb3XDk (Ανακτήθηκε, 27/11/2022).
- Mamdani, M. (2020) *Neither Settler nor Native: The Making and Unmaking of Permanent Minorities*. Νέα Υόρκη: Columbia University Press.

- Manos, I. (2016) "Understanding borders and bordering processes: The ethnographic study of international frontiers in Southeast Europe" in Nitsiakos V. Manos, I. Agelopoulos, G. Angelidou, A. Dalkavoukis, V. Kravva, V. (επιμ.) *Ethnographic research in border areas: Contributions to the study of international frontiers in Southeast Europe*. E-book, ISBN 978-960-93-8755-2. The Border Crossings Network and the Konitsa Summer School, σσ. 3-12.
- Μάνος, Ι. (2014) «Ζώντας (σ)τα σύνορα: Μία εθνογραφική προσέγγιση του εθνικισμού στην καθημερινότητα» στο Παπαταξιάρχης, Ε. (επιμ.) *Πολιτικές της καθημερινότητας: σύνορο σώμα και ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 179-206.
- Manos, I. (2010) "Fieldwork at the border: Ethnographic engagements in South-Eastern Europe" in Donnan, H. Wilson, T. (επιμ.) *Borderlands: Ethnographic approaches to security, power and identity*. New York: University Press of America, σσ. 109-124.
- Manos, I. (2003) "To dance or not to dance?: Dancing dilemmas in a border region in Northern Greece", *Focaal: European Journal of Anthropology* (Special Section on European states at their borderlands: Cultures of support and subversion in border regions), 41, σσ. 21-32.
- Mignolo, W. D. (2000) *Local Histories/Global Designs. Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking*. Πρίνστον: Princeton University Press.
- Mishkova, D. (2018) *Beyond Balkanism: The Scholarly Politics of Region Making*. Νέα Υόρκη: Routledge.
- Νιτσιάκος, Β. Μάνος, Ι. Δαλκαβούκης, Β. Αγγελίδου, Α. Αγγελόπουλος, Γ. (επιμ.) (2018) *Τα πολλαπλά σύνορα ενός μεταβαλλόμενου κόσμου. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εθνογραφικές δοκιμές στη νοτιοανατολική Ευρώπη*. Αθήνα: Κριτική.
- Παπαηλία, Π. (2016) "Ανθρωπολογία και μετααποικιακές σπουδές: Από την αποικιακή κριτική της ανθρωπολογίας στην ανθρωπολογία της αποικιοκρατίας" στο Αθανασίου, Α. (επιμ.) *Αποδομώντας την Αυτοκρατορία: Θεωρία και πολιτική της μετααποικιακής κριτικής*. Αθήνα: Νήσος, σσ. 23-72.
- Papanikolaou, D. (2011) "Archive Trouble.", *Cultural Anthropology*. [Διαδίκτυα]. Διαθέσιμο: <https://culanth.org/fieldsights/247—archive-trouble> (Ανακτήθηκε: 23 Μαΐου 2022).
- Said, W. E. (1996) *Κουλτούρα και Ιμπεριαλισμός. Μια συστηματική και γοητευτική ανίχνευση των ριζών του ιμπεριαλισμού στον πολιτισμό της δύσης*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Santos, B. de S. (2022) "Πέρα από την αβυσσαλέα σκέψη: Από τις παγκόσμιες γραμμές στις οικολογίες γνώσεων", Ομιλία στο πλαίσιο του Υβριδικού-Νομαδικού Συμποσίου: *Για την Απο-αποικιοποίηση της Hellas*, Αθήνα & Διαδίκτυα: Κολεκτίβα Decolonize Hellas, Rosa Luxemburg Foundation (Υπό έκδοση).
- Sideri, E. (2012) Looking for the 'language' of recognition among Greek communities of Georgia, *Anthropological Journal of European Cultures*, 21(1), σσ. 41-59.
- Sideri, E. (επιμ.). (2021) *Cultural Neighbourhoods and Coproductions in South East Europe and Beyond 4th Conference on Contemporary Greek Film Cultures*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας [και

διαδίκτυα].

Διαθέσιμο:

[http://cbg-lab.uom.gr/wp-](http://cbg-lab.uom.gr/wp-content/uploads/2021/04/PRAKTIKA_SIDERI_final.pdf)

[content/uploads/2021/04/PRAKTIKA_SIDERI_final.pdf](http://cbg-lab.uom.gr/wp-content/uploads/2021/04/PRAKTIKA_SIDERI_final.pdf) (Ανακτήθηκε: 27/11/2022).

Spivak, G. C. (2018) *Μπορούν οι υποτελείς να ομιλούν;*. Τρίκαλα: Επέκεινα.

Stewart, C. (2019) “Uncanny History: Temporal Topology in the Post-Ottoman World” in Argenti, N. (ed.) *Post-Ottoman Topologies: The Presence of the Past in the Era of the Nation-State* (1η έκδοση Social Analysis, Vol. 8, pp. 131–144). Νέα Υόρκη: Berghahn Books.

Stroebel, W. Gedgaudaitė, K. (2022) “Borders, Belonging, and Refugee Memory since the Greco-Turkish War and Population Exchange”, *Journal of Modern Greek Studies*, 40 (2), pp. 7-37.

Todorova, M. (2005) *Βαλκάνια. Η Δυτική φαντασίωση*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Τσιμπιρίδου, Φ. (2006) “Η γυναίκα στο Ισλάμ: Μια κριτική ανθρωπολογική προσέγγιση” στο Τσιμπιρίδου, Φ. (επιμ.) *«Μουσουλμάνες της Ανατολής»: Αναπαραστάσεις, πολιτισμικές σημασίες και πολιτικές*. Αθήνα: Κριτική, σσ. 33-99.

Τσιμπιρίδου, Φ. (2008) “Οριενταλισμός και πολιτικές της ανθρωπολογίας στη Μέση Ανατολή” στο Τσιμπιρίδου, Φ. Σταματόπουλος, Δ. (επιμ.) *Οριενταλισμός στα όρια. Από τα Οθωμανικά Βαλκάνια στη σύγχρονη Μέση Ανατολή*, Αθήνα: Κριτική, σσ. 267-309.

Τσιμπιρίδου, Φ. (2017) “Περί της πολιτικής και εργαλειακής χρήσης των συνόρων μεταξύ Ισλάμ και Δύσης, Θρησκείας και εικνοσμίκευσης”, *ΤΟΠΙΚΑ*, τομ. 13, θεματικό τεύχος: Σύνορα/Όρια, Βεντούρα, Λ. Καρύδας, Δ. Κουζέλης, Γ. (επιμ.), σσ. 117-137.

Τσιμπιρίδου, Φ. (επιμ.) (2020) *Εθνογραφία και καθημερινότητα στην ‘καθ’ημάς Ανατολή’*. Αθήνα: Κριτική

Τσιμπιρίδου, Φ. (2021) “Σημειώσεις για τις κοσμοπολιτικές πρακτικές των υπεζούσιων στην Ελλάδα και τις γειτονίες της”, *Decolonize Hellas*, [Διαδίκτυα]. Διαθέσιμο: <https://decolonizehellas.org/simeioseis-gia-tis-kosmopolitikes-praktikes-ton-ypexousion-stin-ellada-kai-tis-geitonies-tis/> (Ανακτήθηκε: 27/11/2022).

Tsibiridou, F. (2022) “On Honor and Palimpsest Patriarchal Coloniality in Greece, the Western Balkans, and the Caucasus. Anthropological Comparative Accounts from a Post-Ottoman Decolonial Perspective”, *Genealogy*, 6, [Διαδίκτυα]. Διαθέσιμο: <https://www.mdpi.com/2313-5778/6/3/73> (Ανακτήθηκε: 27/11/2022).

Τσιμπιρίδου, Φ. (2022) “Ίδιώματα πατριαρχίας, Ανδρική κυριαρχία και σεξισμός. Διδάσκοντας για έμφυλα σώματα, φεμινιστική και μεταποικιακή κριτική σε προγράμματα Σπουδών Περιοχής” στο Βαρβούνης, Μ.Γ. Κατσαδώρας, Κ. Καπανιάρης, Α.Γ. (επιμ.) *Άνθρωποι, Φύλα, Ταυτότητες, Πολιτισμοί. Λαογραφικές και έμφυλες προσεγγίσεις*. Τιμητικός Τόμος για τη Μαρία Γκασούνια. Αθήνα: Γκόννη, σσ. 467-485.

Young, R. J.C. (2007) *Μεταποικιακή θεωρία. Μια ιστορική εισαγωγή*. Αθήνα: Πατάκης.

Φανόν, Φ. (1982) *Της γης οι κολασμένοι*, μτφρ: Α. Άρτεμη, Αθήνα: Κάλβος.